

***Leksykon rzymskiego prawa karnego. Podstawowe pojęcia,*
red. Maciej Jońca, C.H. Beck, Warszawa 2022, ss. 327**

Lexicon of Roman criminal law: basic concepts, ed. Maciej Jońca, C.H. Beck,
Warsaw 2022, p. 327

Энциклопедический словарь римского уголовного права. Основные понятия,
ред. Мацей Йоньца, С.Н. Beck, Варшава 2022, 327 с.

Лексикон римського кримінального права. Основні поняття, під редакцією Мацея
Йонци, С.Н. Beck, Варшава 2022, ст. 327

BARTOSZ ZALEWSKI

Dr, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

e-mail: bartosz.zalewski@mail.umcs.pl, <https://orcid.org/0000-0001-7508-354X>

Nakładem wydawnictwa C.H. Beck ukazał się obejmujący 410 haseł *Leksykon rzymskiego prawa karnego. Podstawowe pojęcia* pod redakcją dr. hab. Macieja Jońcy, profesora Uniwersytetu Szczecińskiego. Wśród Autorów opracowania znaleźli się przedstawiciele środowiska romanistów lubelskich: prof. dr hab. Marek Kuryłowicz (UMCS), ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński (KUL) oraz dr Izabela Leraczyk (KUL). Recenzowana praca stanowi część serii leksykonów z różnych dziedzin prawa, które już od kilku lat publikowane są przez wydawnictwo C.H. Beck. Spośród nich należy wymienić w szczególności *Leksykon tradycji rzymskiego prawa prywatnego. Podstawowe pojęcia* (Warszawa 2016), którego redaktorami są Antoni Dębiński oraz Maciej Jońca. Również pozostali Autorzy recenzowanego opracowania byli zaangażowani w powstanie *Leksykonu* z 2016 r.

Dodać trzeba, że *Leksykon rzymskiego prawa karnego. Podstawowe pojęcia* jest częścią pewnego szerszego przedsięwzięcia badawczego, w ramach którego wydano jeszcze dwie inne prace: *Rzymskie prawo karne. Instytucje* (Wydawnictwo Werset, Lublin 2021) autorstwa Macieja Jońcy oraz *Rzymskie prawo karne. Bibliografia* (Wydawnictwo Werset, Lublin 2021) przygotowaną przez Izabelę Leraczyk. Dokonując recenzji *Leksykonu*, należy zatem uwzględnić, iż jest on częścią szerszej całości.

Nie jest zaskoczeniem, że to właśnie w środowisku lubelskich romanistów powstają prace, które niejako podsumowują dotychczasowe badania prowadzone nad rzymskim prawem karnym. Nie gdzie indziej jak w Lublinie, z inicjatywy prof. dr. hab. Marka Kuryłowicza i wspólnym wysiłkiem Katedry Prawa Rzymskiego UMCS, Katedry Prawa Rzymskiego KUL i Zakładu Historii Starożytnej UMCS w 1993 r. zorganizowana została pierwsza z całego cyklu konferencji poświęconych rzymskiemu

prawu karnemu, choć same badania w tym przedmiocie rozpoczęły się już w połowie lat 80. poprzedniego stulecia. Te przeszło trzy dekady badań przyniosły konkretne efekty w postaci szeregu publikacji – zbiorów artykułów i monografii. Pojawiła się też pierwsza w języku polskim praca o charakterze bardziej przekrojowym, jaką jest książka autorstwa prof. dr. hab. Krzysztofa Amiełańczyka *Crimina legitima w rzymskim prawie publicznym* (Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013). *Leksykon rzymskiego prawa karnego. Podstawowe pojęcia* stanowi natomiast pierwsze poświęcone wyłącznie rzymskiemu prawu karnemu opracowanie o charakterze encyklopedycznym.

Autorzy *Leksykonu* podjęli się niełatwego zadania. Przedmiotem swojego zainteresowania uczynili całe publiczne rzymskie prawo karne. Niemniej recenzowana książka zasadniczo nie podejmuje problematyki *delicta privata* – odnajdziemy w niej wprowadzie hasła dotyczące *furtum*, *rapina* czy *iniuria* (co uzasadnia historia tych czynów, które w pewnym zakresie uległy transpozycji ze sfery *ius privatum* do *ius publicum*), ale już nie *damnum iniuria datum*. Usatysfakcjonowany winien być czytelnik zainteresowany rzymskim procesem karnym, który odnajdzie w *Leksykonie* informacje chociażby na temat *accusatio*, *forum*, dowodów i środków dowodowych, wyroku *etc.* Jest to zrozumiałe, ponieważ jedną z cech charakterystycznych rzymskiego podejścia do prawa w ogóle było jego postrzeganie przez pryzmat zagadnień procesowych. Pamiętać też należy, że samo pojęcie rzymskiego prawa karnego jest umowne, jako że Rzymianie żadnego *ius criminale* czy *ius poenale* nie wyróżnili. Co jednak szczególnie istotne, Autorzy recenzowanej książki starają się zrekonstruować zręby rzymskiego namysłu jurydycznego nad zagadnieniami, które obecnie zaliczane są do tzw. części ogólnej prawa karnego (nauki o abstrakcyjnie pojętym przestępstwie). Odnajdziemy zatem takie hasła, jak *casus*, *causa criminis*, *dolus*, *neglegentia*, *persuasio*, *voluntas*. Wiedzę w tym względzie czytelnik będzie mógł poszerzyć, sięgając do innej pracy powstałej w ramach tego samego przedsięwzięcia naukowego, a mianowicie do wspomnianej monografii M. Jończy zatytułowanej *Rzymskie prawo karne. Instytucje*.

Do szczególnych zalet opracowania należy przejrzysty system wewnętrznych odesłań do haseł powiązanych, jak również – co może jeszcze ważniejsze – do źródeł. Cieszy ponadto, że Autorzy licznie odwołują się nie tylko do źródeł o charakterze jurydycznym, lecz także do prac antycznych filozofów, retorów, antykwarystów oraz do literatury wczesnochrześcijańskiej. Dzięki temu odbiorca otrzymuje pełen obraz rzymskiego prawa karnego ujęty w syntetyczny sposób.

W tym względzie pojawia się jednak również pewien mankament recenzowanej pracy, a mianowicie brak odesłania do bogatej przecież literatury przedmiotu. Jak wskazuje się w *Słowie wstępnym* do *Leksykonu*, „[z]estawienie literatury przedmiotu [...] ogłoszone zostanie w odrębnej publikacji” (s. XX). Funkcję tę

pełni zatem opracowanie I. Leraczyk, *Rzymskie prawo karne. Bibliografia*. Niemniej szkoda, że Autorzy nie zdecydowali się na dodanie chociażby krótkiego wykazu podstawowych prac z zakresu rzymskiego prawa karnego do samego *Leksykonu*. Opracowana przez dr I. Leraczyk bibliografia jest wprawdzie w sposób strukturalny połączona z *Leksykonem* (przycaczane przez Autorkę prace uporządkowane są według kolejnych haseł zawartych w recenzowanej książce), lecz obejmuje jedynie publikacje w języku polskim. W samym *Leksykonie* mógłby zatem pojawić się wykaz kilku choćby ogólniejszych prac o rzymskim prawie karnym, w szczególności uwzględniający pozycje obcojęzyczne. Mankament ten nie rzutuje w żaden sposób na merytoryczną wartość omawianego opracowania, jednak z punktu widzenia mniej zamożnego odbiorcy byłby to zabieg zasadny.

Warto też zauważyć, że w porównaniu z *Leksykonem tradycji rzymskiego prawa prywatnego* recenzowana praca charakteryzuje się pewną różnicą koncepcyjną. Jak wskazuje sam tytuł opracowania z 2016 r., obejmuje ono nie tylko informacje o antycznym prawie rzymskim, lecz ponadto nawiązuje do jego późniejszych wcieleń (*ius commune*, *usus modernus*), jak również do współczesnych polskich regulacji, które bazują na rozwiązaniach rzymskich. Można wyrazić żal, że *Leksykon rzymskiego prawa karnego. Podstawowe pojęcia* odwołań takich nie zawiera. Jak bowiem wskazuje sam M. Jońca w cechującym się wielką erudycją *Słowie wstępnym* do *Leksykonu*, „[r]zymska myśl karnistyczna odegrała kluczową rolę w rozumieniu prawa karnego tworzonego w wiekach średnich, a następnie stopniowo modyfikowanego w epoce nowożytnej” (s. XVII). Daje to jednak nadzieję, że kiedyś doczekamy się również *Leksykonu tradycji rzymskiego prawa karnego*. Tradycji – dodajmy – która w znacznej mierze wciąż czeka na dokładniejsze zbadanie, wolne od postoświeceniowych uprzedzeń i skupiające się na rozwoju konstrukcji dogmatycznych, które były pomostem między antycznym i współczesnym prawem karnym.

Podsumowując, trzeba stwierdzić, że *Leksykon rzymskiego prawa karnego. Podstawowe pojęcia* stanowi pozycję godną polecenia osobom zainteresowanym nie tylko rzymskim prawem karnym, ale i wszystkim czytelnikom, którzy chcieliby poszerzyć swoją wiedzę o świecie antycznym, jak również tym, którzy na co dzień zajmują się prawem karnym w wymiarze teoretycznym lub praktycznym. Należy ona do prac napisanych rzetelnie, ale zarazem w sposób przystępny, dzięki czemu będzie szczególnie cennym wsparciem dla studentów oraz doktorantów. Cieszy, że takie opracowanie zostało oddane do rąk polskich odbiorców.

